

Llums i ombres de l'efecte Borrell

Miquel Iceta / Membre del Consell de Direcció de FRC

«Tuve la idea de escribir este libro, meses después de ser elegido José Luis Rodríguez Zapatero secretario general del PSOE, cuando me convencí de que no iba a ser utilizado como arma arrojadiza por nadie, ni iba a convertirse en algo negativo para mi partido». Així comença aquest llibre,¹ crònica personal però altament interessant d'una etapa crucial en la història del PSOE, la que va de l'elecció de Joaquín Almunia com a secretari general, passant per la convocatòria d'eleccions primàries, la inesperada victòria de Borrell, els entrebancs de la bicefàlia, fins a la dimissió de Borrell.

De l'autor, amb qui m'uneix una amistat forjada en el temps descrit en el llibre, s'han escrit i dit moltes coses que acaben per fer-lo simpàtic tot i situar-lo en la categoria de gafe sense remei. D'entre aquests episodis destaca el naufragi d'una caravel·la en els actes commemoratius del 5è Centenari del Descobriment d'Amèrica, organitzats per una comissió que ell presidia.

Luis Yáñez és diputat al Congrés des de 1977. Va ser secretari d'Estat per a la Cooperació Internacional i per a Iberoamèrica de 1985 a 1991. Conegut també per la seva militància en el «clan de la tortilla», nucli reorganitzador del PSOE a Andalusia els anys 60 i eix renovador del conjunt del PSOE els anys 70. Algun olfacte polític cal atribuir-li a aquest ginecòleg sevillà nascut a Coria de Río quan va apostar per Felipe González per liderar el PSOE desplaçant l'històric Rodolfo Llopis, o quan va ser dels primers socialistes andalusos en optar per recolzar González en la seva ruptura amb Alfonso Guerra, o quan va optar per Borrell en detriment de l'oficialisme totpoderós que impulsava a Joaquín Almunia, o quan va optar per Zapatero mentre l'oficialisme andalus ho havia fet en favor de José Bono.

El seu suport de primera hora a Josep Borrell, la seva amistat amb ell i el desig d'aquest de tendir ponts amb Felipe González, van fer de Yáñez el director de l'Oficina del Candidat, i és des d'aquesta talaia que relata uns fets que van trasbalsar la història recent del PSOE. I ho fa sense deixar-se res al pap. Com quan explica l'interès que Felipe González va posar en el fet que Yáñez fos el Director de l'Oficina del Candidat («prácticamente [FG] me había pedido que me convirtiera en la sombra de Borrell»).

Com el propi autor reconeix, en la crònica hi manquen detalls sobre les poques però intenses setmanes de la campanya de les eleccions primàries. A l'atractiu de la personalitat de Borrell s'hi va afegir la consideració que aquelles primàries havien de ser plantejades com una veritable campanya electoral i que, tot i que el cos electoral el constituïa la militància socialista estricta, la millor forma de guanyar a l'aparell del PSOE era precisament adoptar una estratègia electoral adreçada al conjunt dels ciutadans. Qui aparegués com a millor candidat guanyaria les primàries, no qui aparegués amb més suports dels que manaven en el PSOE. Era com la coneguda història de David i Goliat, un David àgil que ocupava el centre de l'esquerra, amb l'ajut

d'un voluntariat militant, front el pesant aparell del PSOE, desgastat per les lluites internes i incapaç de donar l'impuls renovador que la societat reclamava al PSOE des de 1993.

Però el llibre no se centra en el relat d'aquella campanya frenètica que va produir un resultat inesperat per a molts; un resultat que va posar en ridícul als que des del Partido Popular deien que les primàries eren sols un espectacle trucat per legitimar Joaquín Almunia. El llibre se centra més en la descripció de la tasca desenvolupada per Borrell com a candidat, els seus esforços per dotar el PSOE d'un nou discurs i un nou programa, els entrebancs que va suposar la bicefàlia (és a dir, la incapacitat de la direcció del PSOE per assumir plenament i lleialment la voluntat majoritària de la militància del partit), la seva presència internacional i, finalment, les raons de la seva dimissió (el cas Aguiar-Huguet que va donar el cop de gràcia a un candidat ja afeblit per les maniobres de la direcció del seu propi partit). Yáñez no amaga tampoc els errors del propi Borrell així com els comesos pel seu equip, i escriu sense embuts sobre qüestions intrapartidàries que habitualment resten ocultes als ulls de la gent.

L'autor subratlla la importància política de les primàries i l'impacte que van tenir sobre la societat espanyola («no recuerdo ningún acontecimiento político desde la victoria del PSOE en 1982 que haya despertado mayores esperanzas en tanta gente»), el seu efecte sobre el sistema democràtic («las primarias eran la primera innovación importante introducida al sistema democrático desde la transición y obligaría al resto de los partidos políticos a democratizarse abriéndose a la participación de los afiliados y, en el futuro, a los simpatizantes») i sobre la renovació de la política («lo que empezó siendo una presencia testimonial, la de Borrell, con la sola aspiración de que contaran con él, se fue convirtiendo a medida que se acercaba la fecha de las votaciones en un amplio movimiento que, traspasando las paredes del propio partido, contagiaba e interesaba a miles de personas, sobre todo jóvenes a los que atraía un señor que hablaba otro lenguaje, que no era el típico político politiquero con lengua de madera o tics de maniobrero buscacargos»).

Part important del llibre està dedicada a la descripció dels problemes derivats de la incapacitat de l'aparell del PSOE per digerir la seva derrota a les urnes («¿cómo tantos pudieron equivocarse tanto?»). Els problemes van començar la mateixa nit de les primàries («esa noche y también los días sucesivos fueron decisivos: el poder partidario estaba a los pies de Borrell y éste no supo o no quiso hacerse con él, ni la mayoría de los que le respaldábamos le invitamos a que lo hiciera»). Yáñez posa el dit a la nafra quan recorda que Almunia no sols no va dimitir com a secretari general sinó que en gran part va seguir detentant les mateixes competències i atribucions que tenia Felipe González («la Ejecutiva derrotada no renunciaba a seguir pero, lo que es peor, condicionando a un candidato del que no se fiaban»). Però la crítica de Yáñez va més lluny («El problema radica en que el grupo dirigente del partido, derrotado y humillado en las primarias, percibe o cree ver que si Borrell se consolida y mucho más si gana las elecciones al PP, el cambio que se produciría en el siguiente congreso del PSOE se los llevaría a todos por delante. Pero es que si Borrell pierde las elecciones tampoco ellos se salvarán de la responsabilidad ante los delegados al congreso. Es decir, que la única salida era la resistencia pasiva, el boicoteo sordo, el arrastrar los pies y ganar tiempo»). De fet, l'autor reconeix l'error de no promoure la celebració d'un Congrés extraordinari que hagués pogut fer compatible la legitimitat de Borrell sorgida de les primàries i la legitimitat dels organismes de direcció del partit en una etapa radicalment diferent.

L'autor no defuig l'autocrítica («quienes formamos equipo con Borrell, en primer lugar yo mismo como director de su oficina, no supimos encontrar la forma, el método, el procedimiento para hacer posibles y reales aquellos apoyos [los de los afiliados, votantes, cuadros locales, alcaldes o concejales que habían apostado por Borrell] ni para recabar y conseguir el respaldo de la sociedad y que ésta pusiera al Partido Socialista ante sus propias responsabilidades»).

Tampoc Felipe González s'escapa a aquesta crítica («la opinión pública vio siempre el papel de Felipe como una interferencia en la labor del candidato Borrell. Es algo conocido que ni en la etapa de Almunia ni en la de Borrell, Felipe supo o pudo abstenerse de un protagonismo a todas luces contraproducente»).

El llibre conté molta informació sobre la presència internacional de Borrell, una de les obsessions de l'autor. Així podem seguir a Borrell a París on es va entrevistar, entre d'altres, amb Lionel Jospin; a Londres, entrevista amb Tony Blair inclosa; a Lisboa amb Antonio Guterres; a Bonn amb Gerhard Schröder, a Brusel·les on, entre d'altres, es va entrevistar amb Javier Solana –llavors secretari general de l'OTAN– i Jacques Santer –llavors president de la Comissió Europea–; i a un important viatge a Mèxic amb un intens contingut polític, econòmic i cultural.

El llibre acaba amb la dimissió de Borrell. Una dimissió que es produeix formalment a la llum d'un escàndol protagonitzat per dos antics col·laboradors i amics seus, que afecten de forma gravíssima l'ànim del candidat que vol, a més, estar a l'alçada de la coherència ètica que sempre ha defensat. Una dimissió que, segons l'autor, no s'hauria produït si Borrell hagués gaudit d'un major suport intern que per incompetència política o sectarisme se li va negar des del primer dia per part de l'anterior direcció del PSOE.